

היום נלמד בעזרת ה':

בבא בתרא דף עג

(בעמ' הקודם)

אמר רבה בר בר חנה אמר ריש לקיש, חרוב המורכב וסזן השקמה האם הוא כלל אותם בהקדש השדה או לא, הדבר תלוי במחלוקתם של רבי מנחם ברבי יוסי ורבנן, לדעת רבנן הם קדושים לפי שהמקדיש בעין יפה הוא מקדיש (וכפי שלמדנו במשנתנו), ולדעת רבי מנחם ברבי יוסי אינם קדושים לפי שהוא סובר כרבי שמעון שהמקדיש בעין רעה הוא מקדיש, ואפילו את החרוב שיונק מן השדה לא הקדיש, משום שהוא הקדיש כ"כ בעין רעה שהוא השאיר קצת מן השדה לצורך יניקת החרוב שלו.

קושיא: ולימא מחלוקת רבי שמעון ורבנן: מדוע ריש לקיש אמר שזו מחלוקת של רבי מנחם ברבי יוסי ורבנן, שיאמר שזו מחלוקת של רבי שמעון ורבנן, ובכך הוא ישמיע לנו שלדעת רבי שמעון לא הקדיש את החרוב והשקמה, ומה שאמר במשנה שהם קדושים זה לדעת רבנן.

תירוץ: הא קמ"ל: ריש לקיש רצה להשמיע לנו שרבי מנחם בר' יוסי סובר כרבי שמעון.

 הדרן עלך המוכר את הבית

פרק חמישי. משנה: המוכר את הספינה, ולא פירש מה מכר אלא אמר לו שהוא מוכר לו את הספינה סתם, הרי התורן והנס וכו' (- יבואר בגמ' מה הם) כלולים במכירה.

אבל לא מכר לו את העבדים שיש לבעל הספינה שתפקידם להנהיג את הספינה ולשמור את הסחורה שבתוכה, ולא את המרצופין שהם שקים גדולים שמניחים בתוכם את הסחורה, ולא את האנטיקי דהיינו הסחורה שמובילים בספינה.

ובזמן שאמר לו היא וכל מה שבתוכה: אבל אם הוא אמר לו שמוכר לו את 'הספינה וכל מה שבתוכה', הרי כל הנ"ל מכור בכלל הספינה.

גמרא: 'תורן' הוא איסקריא, דהיינו מוט הגבוה שעליו פורשים את המפרשים של הספינה. וראיה לכך, שנאמר "אַרְז מְלִבְנוֹן לְקַחוּ לַעֲשׂוֹת תֵּרֶן עֲלֵיךָ", הרי ש'תורן' עשוי מעץ ארז או כל עץ גבוה.

'נס' הוא אדרא, דהיינו המפרש של הספינה. וראיה לכך, שנאמר "שֵׁשׁ בְּרֻקְמָה מִמְצְרִים הִיא מִפְרָשָׁךְ לְהִיּוֹת לָךְ לְנֶס", הרי ש'נס' הוא 'מפרש' העשוי מפשתן וקנבוס שהם מיני בגד.

'עוגין', תני רבי חייא אלו עוגינין שלה, דהיינו עוגן, שהוא עשוי מברזל והוא כבד מאוד והוא קשור לספינה בחבלים, ומשליכים אותו במים והוא נתקע בקרקע הים ומעמיד את הספינה שלא תשוט. וראיה לכך, שנאמר "הֲלֵהוּ תַעֲגִנָה לְבִלְתֵּי הָיִוֹת לְאִישׁ", דהיינו שנעמי אמרה לרות וערפה כלותיה האם אתן תתעכבו עד שאני אלד בנים ואתן תתחתנו איתם? נמצא ש'עוגין' הוא מל' עיכוב, וכמו כן כאן הוא מעכב את הספינה מלשוט.

'מנהיגין', א"ר אבא אלו המשוטין שלה: משוט, ובו משיטים את הספינה. וכן נאמר "אַלוֹנִים מְבֻשָׁן עָשׂוּ מְשׁוֹטֵיךָ". ביאור: בספר יחזקאל דיבר הנביא על ספינה, ומנה בכלל כלי הספינה ותשמישיה את המשוטים שלה, ומכאן שהמוכר את הספינה מכר 'את כל המנהיגין אותה' שלמרות שאינם מחוברים לספינה הרי הם בכלל הספינה.

ואבע"א (= ואי בעית אימא) מהכא: שנאמר "וַיֵּרְדוּ מֵאַנְיֻתֵיהֶם כֹּל תַּפְשֵׁי מְשׁוֹט", מוכח שעיקר הילוך הספינה הוא ע"י אותם האנשים שתופסים את המשוט, ולכן המוכר את הספינה מכר 'את כל המנהיגין אותה'.

ת"ר המוכר את הספינה: ולא פירש מה מכר אלא אמר לו שהוא מוכר לו את הספינה סתם.

האיסכלה: כִּכָּשׁ שֶׁבּו עולים לספינה. ואת בור המים שבתוכה: שבו נתנו מים מתוקים הראויים לשתייה, לפי שמי הים מלוחים.

ביצית / דוגית: ספינה קטנה שקושרים לספינה גדולה, וכשרוצים לעלות ליבשה עוברים מהספינה הגדולה לספינה הקטנה, לפי שהספינה הגדולה לא יכולה להתקרב לחוף מחמת שהמים שם רדודים.

אמר רבא, ביצית היינו דוגית, ורבי נתן וסומכוס לא נחלקו, אלא שרבי נתן שבא מבבל קרא לה 'בוצית', כפי שהאנשים קוראים לספינה זו 'בוציאטא דמיאשן', דהיינו הביצית של נהר מישן שהיה נהר קטן ושטו בו רק ספינות קטנות. וסומכוס שהוא מבני ארץ ישראל קרא לה 'דוגית' לפי שהיו צדים בה דגים, כפי שנאמר **"וְאַחֲרֵיתֶיךָ בְּסִירוֹת דֹּגָה"**, דהיינו בספינות קטנות הנקראות 'דוגה' יוליכו אותכם מהר לגלות.

*

הקדמה לאגדות רבה בר בר חנה: ('רבה' הינו 'רבה בר בר חנה', ולא נזכר אלא שמו ולא שם אביו. צפנת פענח).

כתב הרשב"ם: כל המעשים המובאים בגמרא לקמן, הובאו כדי ללמדנו גדולת מעשי ה' ככתוב "מה רבו מעשיך ה'". ויש מהן, להודיע מתן שכן של צדיקים לעתיד לבא, או לפרש מקראות האמורים בספר איוב המדברים בעופות גדולות ובהמות ודגים גדולים.

וכתב הריטב"א: יש במעשיות שבפרק זה, עניינים זרים לבני אדם, לפי שלא הורגלו בהם, והם דברים קרובים מאד ליוזעים בטבעם. כעניין גודל הדגים שבים, וגודל סערת גלי הים. ויש גם במעשיות אלו עניינים נרמזים, שלא היו נראים להם במראית העין, אלא במראה החלום. וזה, כשהחכמים הולכים בים אוקיינוס, ורואין שם נפלאות השם יתברך, וגם שהם שם מתבודדין, ומחשבים בעניינים נוראים ונפלאים.

להלן נביא טעימה מביאורי המפרשים לסודות האגדות הללו. ביאור האגדות מבוסס על הפירוש המצויין 'חברותא'.

אמר רבה אשתעו לי נחותי ימא האי גלא: אמר רבה בר בר חנה - סיפרו לי יורדי הים: הגל שבים שרוצה להטביע את הספינה, הראש של הגל נראה כמו אש לבנה. (כלומר לפני אותו גל שבא להטביע ספינה, הולך מלאך מזיק שנראה כניצוצות של אש לבנה).

ומחינן ליה: ואנחנו מכים אותו באלות (= מקלות) שחקוק עליהם "אהיה אשר אהיה יה ה' צבאות אמן אמן סלה". ואז נח הגל מזעפו ואינו מטביע את הספינה.

את המאמר הזה פירש המהרש"א כך: כמו שאמר הכתוב [תהילים מב ח ורש"י שם]: "כל משברייך וגלייך עלי עברו" ודימה הכתוב את הצרות והגלות שבאו עלינו מן הרשעים לגלי הים, כך אמר כאן שעם ישראל בגלות, הם כספינה המטורפת בים. וסיפרו לו "יורדי הים" שכאשר הגל - הרשע שבכל דור, בא להטביע את ה"ספינה", נראה השר שלו בשמים כאש לבנה [כי המלאכים נראים כאש, וצבעה של האש היסודית הוא לבן]. ואמר דאין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים, והיינו מחינן ליה באלוותא דחקיק כו', כי זאת ההבטחה שהבטיחנו הקדוש ברוך הוא, בגל הראשון הוא פרעה: **"אהיה אשר אהיה"** [שמות ג יד], שהבטיח לנו "אהיה" עמכם בצרה זו, "אשר אהיה" עמכם בכל צרה [ברכות ט ב]. וי"ה הוא השם אשר עמנו בגלות כמו שכתוב [שמות יז טז]: "כי יד על כס יה", שאין הכסא והשם שלם עד לעולם הבא. וה' **צבאות** הוא השם הגואל מכל צרה, כמו שכתוב [ישעיה מז ד]: "גואלנו ה' צבאות שמו". ואמר **אמן** - בזכות האמונה, שעמדה לנו בגלות. **ואמן** - בזכות אמן יאה שמיה רבא כדאמרינן בסוטה מט א מיום שחרב בית המקדש העולם מתקיים על 'קדושה דסידרא' ועל "הא שמיה רבה" דאגדתא.

*

אמר רבה אשתעו לי נחותי ימא - בין גלא לגלא, תלת מאה פרסי, ורומא דגלא תלת מאה פרסי: בין גל לגל יש שלש מאות פרסאות, וכן גובהו של הגל שלוש מאות פרסה.

המהר"ל מבאר שכאשר הזכירו חכמים שיעורים מופלגים, אין כוונתם למידה הגשמית של הדבר, היות וחד"ל כלל לא עסקו בזה, אלא כוונתם להגדיר את עצם הדבר מצד מהותו, מה הוא השיעור הראוי לו, למרות שיתכן ואין שיעור זה קיים במציאות, מחמת גבולות החומר והגשמיות.

זימנא חדא, הוה אזלינן באורחא וכו': פעם אחת, היינו בדרך ים, והגביה אותנו הגל, עד שהיינו יכולים לראות את מקום מושבו של אחד הכוכבים הקטנים ביותר, והיה נראה לי ששטחו הוא, כשטח של זריעת ארבעים כור חרדל (שהם גרגירים קטנים, על כן שטח זריעת כור חרדל, מרובה משטח זריעת כור חטים). ואם היה הגל מגביה אותנו יותר, היינו נשרפים מהבלו וחומו של הכוכב, היות והגל הזה הגיע כל כך גבוה, היה סבור חבריו, שעמד מאחוריו, בצד הים, שהוא יצא חוץ לשפת הים, ושטף את העולם.

ורמי לה גלא קלא לחברתה - חברתי, שבקת מידי בעלמא דלא שטפתי, דניתי
 אנא ונחרכיה?: וצעק אליו הגל שמאחוריו - חבירי, האם השארת משהו בעולם
 שעדיין לא שטפת, בכדי שאני אוכל לשטפו ולאבדו, מפני עון הדור?

השיח של הגלים הוא בעצם שיח של המלאכים הממונים עליהם (רש"ם, ריטב"א).

אמר לה: פוק חזי גבורתא דמריך, מלא חוטא חלא ולא עברי: אמר לו הגל
 הראשון לחבירו - צא ולמד מכאן את גבורתו של אדונך, בורא עולמים, שלמרות
 גובהו ושטף מימי, אינני יכול לעבור את חול הים, אפילו כמלא רוחב החוט.

*אין הכוונה, שהגלים אינם עוברים מלא רוחב חוט מן החול שבשפת הים, אלא שהחול
 מסמל את הגבול שלהם, והם אינם עוברים את התחום שלהם, אפילו במלא חוט.*

שנאמר "האותי לא תיראו וכו'.

במהרשא פירש כל מאמר זה מענין צרות הגלות, שהרשעים אינם רוצים להכנע לאומות העולם, ורק
 על ידי כניעה יש הצלה וריוח מעט בגלותיננו. וגדול הרועה שמציל שה אחת בין שבעים זאבים, על ידי
 זכויות הצדיקים שנמשלו לחול.

והגר"א פירש (ראה ב"עץ יוסף"): עולם הזה נקרא ים; הגוף נקרא אניה ועל ידה יורדת הנשמה אל
 הים; כל הגלים הם צרות המתרגשות לבא בעולם, והם שלוחי השטן ומתגברים לפי עוונותיהם של בני
 אדם. [נלפי שיש להם י"ב נשיאים שכל אחד מושל חודש אחד - שלשים יום, על כן אמר ששיעור כל גל
 שלש מאות פרסה שהם כהילוך אדם עשר פרסאות ביום, והרי הילוך בני אדם בחטא גורם להם
 להתגבר. (וב"עין אליהו" הוסיף: מה שאמר בין גלא לגלא תלת מאת פרסי בא לרמוז על הלילה שאינו
 כל כך זמן להילוך בחטא, ראה שבת פט ב: דל כ"ה דלילותא.)] **זימנא חדא אזלינן באורחא** שהתחיל
 ללכת בדרך הטוב והישר, **ודלינן גלא** היצר מגביה מתחילה את האדם, ומביאו לידי גאווה, ואחר כך שובר
 אותו כמו שכתוב [משלי טז יח]: "לפני שבר - גאון", כך מיד כאשר מתחיל האדם ללכת בדרך הטוב
 מתרומם לבו ומתגאה. **עד דחזינן בי מרבעתא דכוכבא זוטא** - ישראל נמשלו לכוכבים, כל שכן
 הצדיקים, ואפילו הקטן שביניהם, הוא גדול מאד. **כמבזר ארבעין גריוויא דחרדלא** - אין היצר נפרד מן
 האדם, עד שיכתוש את מרירת היצר בעול התורה, [כחרדל מר שאי אפשר לאכלו אלא על ידי כתישה],
 וארבעים גריווי הם שיעור של מי טהרה, והתורה נמשלה למים. כך, נדמה ליורד הים הקטן שכבר נפרד
 ממנו היצר הרע, והוא נטהר ממנו לגמרי. [כלומר, הוא סבור בגאותו, כאילו כבר הגיע לדרגת כתישת
 החרדל וטבילה בארבעים סאה של מימי התורה]. **ואי דלינן טפי הוה מקלינן מהבלא** - כי סוף הגאווה

הוא כעס, וכל הכועס שכניה מסתלקת ממנו [ראה פסחים סו ב], וזהו שאמר אי דלינן טפי במדת הגאווה היינו נשרפים מאש הכעס.

*

אמר רבה לדידי חזי לי הורמין בר לילית כי קא רהיט אקופיא זשורא דמחוזא, ורהיט פרשא כי רכיב חיותא מתתאיה, ולא יכיל ליה: ראיתי את השד שנקרא 'הורמין בן לילית', כשהוא רץ על חומת העיר נהרדעא, והיה פרש רוכב על בהמה לפי תומו סמוך לחומה על הקרקע, ולא הצליח השד להשיג את הפרש ולהזיקו, היות והפרש דהר במהירות.

ובא מאמר זה להודיע צדקותיו של הקדוש ברוך הוא, שמרחם על בריותיו, ואינו נותן רשות לאלו להזיקו. [שהרי הפרש רכב לפי תומו ונתן הש"ת בלבו לרכוב מהרה ועל ידי זה ניצול מן המזיק].

ובפירוש רבינו גרשום כתוב: ולא יכול - פרשא למימטייה לההוא שד. משמע, שהפרש דהר לאותו כיון של השד, והשד השיגו, וקא משמע לן גבורתו של השד. וב"חידושי גאונים" על עין יעקב הביא מספר "עוללות אפרים" שמאמר זה רומז על אדם הרודף להרבות נכסים ולא יגיע לתכליתו, כי לעולם לא ישבע.

זמנא חדא, הוה מסרגאן ליה תרתי כוזנייתי, וקיימן אתרי גישרי דרוגנג. ושואר מהאי להאי ומהאי להאי: פעם אחת, היו שתי פרדות, קשורות כל אחת לחוד באוכף, ומוכנות לו לרכיבה. ושתי הפרדות עמדו על שני גשרים של נהר "רוגנג" והיו הגשרים רחוקים זה מזה; פרדה אחת עמדה על גשר זה, ופרדה אחת עמדה על גשר זה. והיה השד קופץ מפרדה זו לפרדה זו.

ונקיט תרתי כסא דחמרא בידיה, ומוריק מהאי להאי ומהאי להאי, ולא נטפא ניטופתא לארעא: השד החזיק בידו שתי כוסות יין, ותוך כדי קפיצה מפרדה לפרדה, היה מרוקן כוס אחת לחבירתה, וחוזר ומרוקן מן השניה לראשונה, ואפילו טיפה אחת של יין לא נטפה לארץ!

ואותו היום "יעלו שמים, ירדו תהומות" הוה: ואותו היום, היתה רוח סערה, שיורדי הים "יעלו שמים, ירדו תהומות" באניותיהם, על ידי הרוח, ואף על פי כן לא נפלה טיפה לארץ.

עד דשמעו בי מלכותא וקטלוהו: עד ששמעו בדבר בבית המלכות של השדים והרגוהו. לפי שאין דרכו של שד להראות את גבורתו כל כך.

עוד כתב רשב"ם: ויש אומרים ש'בי מלכא' הכוונה לקיסר, והקיסר הרג אותו, כי הוא פחד שהוא יטול ממנו את המלכות. כי אותו שד נולד מאדם הבא על השידה, והיה דר בין האנשים).

ענינו של מאמר זה הוא, שאף אם יעשה אדם כאלו מעשים, אל תחזיקוהו בזה לאדם גדול לשמוע אליו, כאלוהו בהר הכרמל. כי כבר נעשו דברים כאלו על ידי הורמין בר לילת גם כן, והוא מעשה שדים - "עיון יעקב". [נבריתב"א כתב: יש אומרים שהוא שם אדם שהיה יודע מאד במעשה שדים ואחיות עינים].

וראה במהרש"א שפירש מאמר זה לענין מלכות אדום ויון שיהיו שולטים לימות המשיח וסופן לשתות כוס התרעלה ועומדים הם לכלייה כהמס דונג מפני אש.

*

אמר רבה: לדידי חזי לי אוריזלא בר יומא דהוה כהר תבור: אני ראיתי בעל חי הנקרא 'ראם', בן יומו (שנולד באותו יום), שהיה גדול כהר תבור.

והר תבור כמה הוי? ארבעין פרסי: ומהו גודלו של הר תבור? התשובה - 40 פרסה. **ומשאכא דצואריה,** - **תלתא פרסי:** ואורך צוארו של אותו ראם היה שלוש פרסאות.

ובי מרבעתא דרישיה פרסא ופלגא: ומקום הנחת ראשו, כשהוא שוכב על הקרקע היה פרסה וחצי.

רמא כופתא, וסכר ליה לירדנא: הטיל הראם צואה, ומרוב גודלה נהיה 'סכר' בנהר הירדן, עד שמסמסוהו המים מעט מעט, ושוב יכלו מי הירדן לזרום כדרכם.

הריטב"א מבאר שזה היה משל לכך שראה את דת הישמעאלים שקמה במהרה, ורמה וגבהה, ובצואתם קלקלו את 'הירדן' שהוא אמונת ישראל.

*

ואמר רבה בר בר חנה: לדידי חזיא לי ההיא אקרוקתא דהוויא כי אקרא דהגרוניא ואקרא דהגרוניא כמה הוא? שתין בתי: ראיתי צפרדע גדולה כמו הכרך "אקרא דהגרוניא". וכרך זה מה גדולו? התשובה - יש בו שישים בתים].

אתא תנינא בלעה, אתא פושקנצא ובלעה לתנינא, וסליק יתיב באילנא: בא תנין ובלע את אותה צפרדע, ואחר כך באה עורב נקיבה ובלעה את התנין, שבלע את הצפרדע הענקית, ואחר כך עלה העורב וישב על גבי אילן.

תא חזי, כמה נפיש חיליה דאילנא! בא וראה, כמה גדול כוחו של האילן, שביכולתו לשאת את העורב שבלע את התנין שבלע את הצפרדע הענקית.

אמר רב פפא בר שמואל - אי לא הואי התם לא הימני: אם לא הייתי שם וראיתי דבר זה, לא הייתי יכול להאמין שיתכן דבר כזה.

במהרש"א פירש מאמר זה על המלכויות המושלות בעולם מבית שני עד ביאת גואלנו במהרה בימינו [כדרך שראה דניאל] אקרוקתא - צפרדע היא מלכות אלכסנדרוס מוקדון מיון, ועל שם חכמת יוונית נקראת צפר דע [מלשון דעה]. תנינא - נחש הוא אדום, על שם נחש הקדמוני, ועל שם כעסו עמנו שהחריבו בית המקדש וכתוב [דברים לב לג]: כי חמת תנינים יינם". פושקנצא - עורב נקבה הוא מלכות ישמעאל. [ראה בבא קמא צב ב לא לחינם הלל זרזיר אצל עורב, היינו עשוי לקח את בת ישמעאל לאשה]. וסליק ישמעאל לארץ ישראל, בזכות אילנא - אברהם שהבטיחו הקב"ה [בראשית יז כ]: "והפירתי אותו.. ונתתיו לגוי גדול". תא חזי כמה נפיש חיליה דאילנא שעדיין זכותו והבטחתו נטויה ובידו ארץ ישראל ורוב הגולה עד בא יום הגאולה במהרה בימינו אמן סלה.

*

מאמרים של רבה בר בר חנה בענין הפלגה בספינה:

ואמר רבה בר בר חנה: זימנא חדא, הוה קא אזלינן בספינתא, וחזינן ההוא כוורא, דיתבא ליה אכלה טינא באוסייה, ואדחוהו מיא, ושדוהו לגודא: פעם אחת נסענו בספינה וראינו דג ענק, שנכנס שרץ קטן בנחיריו, ומת הדג הגדול. ואז דחו אותו מי הים אל שפת הים, כדרך כל דבר מת שהמים פולטים אותו אל החוף.

וחרוב מיניה שתין מחוזי: הים השליך את גופתו הענקית של הדג, על מקום שהיו בו ששים כרכים, וכולם נחרבו.

ואכול מיניה שתין מחוזי: ואכלומבשרו, בני אדם מ-60 כרכים, שהיו בסמוך למקום הדג, ויכולים לאכול מבשרו בעודנו לח וטרי.

ומלחו מיניה שתין מחוזי: ומלחו מבשרו עבור בני אדם המתגוררים ב-60 כרכים רחוקים ממקום נפילת הדג, שלא היו יכולים לאכול בשר טרי מדג זה, ועל כן מלחו את בשרו כדי שיתקיים, ונשאוהו למקומם.

ומלאו מחד גלגלא דעיניה, תלת מאה גרבי משחא: ומלאו מהשומן שבאחד מגלגלי עיניו, 300 סאים שמן.

וכי הזרן לבתר תריסר ירחי שתא, חזינן דהוה קא מנסרי כשורי מגרמי, ויתבי למכניניהו הנך מחוזי: כשחזרנו לאותו מקום אחר שנים עשר חדשים, ראינו שמנסרים "קורות" מעצמותיו של הדג, כדי לבנות את אותם כרכים שחרבו מחמתו].

המהרש"א מבאר שמאמר זה רומז על מעשה המן, שהפיל גורל על חודש אדר שמזלו דגים, ומרדכי שהיה שפל בעיני המן הוא שהפילו ודחאו מגדולתו, ובכל שנה עושים ישראל שמחה על הנס שבא בגללו. ובריטב"א כתב שהוא משל לאומה שקמה ושטפה אומות אחרות, ואחר כך יקויים בה מה שאמרו [אבות ב ו]: "על דאטפת אטפוך".

*

ואמר רבה בר בר חנה: זימנא חדא, הוה קא אזלינן בספינתא. וחזינן הווא כוורא, דיתבא ליה חלתא אגביה, וקדח אגמא עילויה: פעם אחת שטנו בספינה וראינו דג אחד, שעמד במקומו זמן רב, עד שהתקבץ על גבו חול, וצמחו עשבים על החול.

סברין יבשתא היא, וסלקינן, ואפינן ובשלינן אגביה. וכד חם גביה, אתהפיך. ואי לא דהוה מקרבא ספינתא, הוה טבעינן: היינו סבורים, שמקום זה, בו יש חול ועשבים צומחים בו, הוא יבשה של אחד מאיי הים. על כן ירדנו מן הספינה ועלינו עליו, הדלקנו אש ואפינו ובישלנו. כאשר התחמם גבו של הדג, התהפך הדג ואנו נפלנו למים, ואילו לא היתה הספינה קרובה היינו טובעים.

המהרש"א מבאר שאף מאמר זה רומז על גלות ישראל בימי אחשורוש שהיו סבורים שצמח מזלם של ישראל וגאולתם קרובה יים - צרות הגלות, יבשה - גאולה]. על כן נתערבו ישראל בין האומות ונהנו

מסעודת אחשורוש כאילו אינם בגלות. ואז נהפכו ימי ניסן [זמן הגאולה] שהם גבו של אדר, לחימה עזה, עד שנתחייבו ח"ו כלייה שנאמר: "ויקראו סופרי המלך בחדש הראשון" וגו' [אסתר ג יב]. ואי לאו דמקרבא ספינה שחזרנו למצב של ספינתא וגלות ושבו בתשובה שלימה כמו שעשו מרדכי וסייעתו הוה טבעין ח"ו בים הגלות.

*

ואמר רבה בר בר חנה: זימנא חדא הוה קא אזלינן בספינתא, וסגאי ספינתא בין שיצא לשיצא דכוארא תלתא יומי ותלתא לילוותא, איהו בזקיפא ואנן בשיפולא: פעם אחת שטנו בספינה, והספינה היתה שטה במשך שלשה ימים ושלשה לילות בין הסנפיר הקידמי לבין הסנפיר האחורי של דג אחד. הדג היה שט כנגד הרוח, והספינה היתה שטה על ידי הרוח בכון הנגדי.

וכי תימא לא מסגיא ספינתא טובא! כי אתא רב דימי אמר - כמיחם קומקומא דמיא, מסגיא שתין פרסי, ושאדי פרשא גירא וקדמה ליה: ואם תאמר: הדג לא היה מופלג כל כך בגודלו, כי הספינה לא שטה מהר במשך אותם שלוש יממות! אל תאמר כך, כי כאשר בא רב דימי מארץ ישראל לבבל הוא נתן שני סימנים למהירותה של הספינה. סימן ראשון - בזמן שמחממים קומקום של מים הספיקה הספינה להתקדם ששים פרסאות! סימן שני - כאשר אדם עומד ויורה חץ במקביל לשיוט הספינה, היינו רואים שהספינה ממהרת ממנו ומקדימה אותו.

ואמר רב אשי - ההוא "גילדנא דימא" הואי, דאית ליה תרי שייצי: הדג הזה היה מהדגים הקטנים שבים שיש להם שני סנפירים, אבל שאר דגים שבים אין להם אלא סנפיר אחד באמצע הגב.

במהרש"א פירש גם מאמר זה על מעשה דהמן. שמתחילה היה המן **בזקיפה** - בעליה ואנחנו בירידה, וצמו **שלשה ימים לילה ויום** כמאמר אסתר, ואז היה המן **בזקיפא דתלייה**, ומרדכי **בשיפולא** - שניצול מן התלייה. [נראה עוד בריטב"א].

*

ואמר רבה בר בר חנה זימנא חדא הוה אזלינן בספינתא, וחזינן להווא ציפרא, דקאים עד קרצוליה במיא ורישיה ברקיע: וראינו את אותו ציפור, שעומד הוא במים, והמים מגיעים לו רק עד קרסוליו, וראשו מגיע עד השמים.

ואמרינן ליכא מיא ובעינן לחות לאקורי נפשין: ואמרנו לעצמנו אם המים מגיעים רק עד קרסולי הצפור, אם כן אין כאן מים עמוקים, ורצינו לרדת לתוך המים כדי לקרר את עצמינו.

ונפק בת קלא, ואמר לן: לא תיחותו הכא, דנפלת ליה חצינא לבר נגרא הא שב שני, ולא קא מטיא אארעא. ולא משום דנפשי מיא, אלא משום דרדפי מיא: ויצאה בת קול ואמרה לנו: אל תרדו לרחוץ כאן במים, שמא תטבעו, שהרי נפל כאן גרזן לנגר אחד לפני שבע שנים, ועדיין לא הגיע הגרזן לקרקעית הנהר. והסיבה לכך שהגרזן לא הגיע עדיין לקרקעית, אינה רק משום שהמים עמוקים, אלא גם משום שזרם הנהר הוא מהיר, וסוחף איתו כל מה שבתוך המים.

אמר רב אשי: ההוא "זיז שדי" הוא, דכתיב "זיז שדי עמדי": אותו עוף שראה רבה בר בר חנה, "זיז שדי" הוא, שאף אם רגליו על הקרקע, ראשו מגיע השמימה, דכתיב "זיז שדי עמדי", כלומר מגיע עד לשמים.

במהרשא פירש מאמר זה על התורה הקדושה שיש בה שני חלקים: נגלה - מים, ונסתר - מעשה מרכבה. ובחכמה עליונה המגיעה עד לשמים אין מים [ראה חגיגה יד ב], ואף לחכמה הנגלית לא תיחותו בלא קבלה מרב ומלמד, כי תלמיד חכם אחד [נגרא ובר נגרא] נפלה לו קושיא וספק שאינו יכול לעמוד על אמיתת הענין זה שבע שנים לא משום ריבוי הענין, אלא משום חריפותא ועומקו.

וב"עץ יוסף" פירש להיפך, שהם סברו שאין בחכמה הנגלית עומק ויכולו להשיגה בקלות, ועל כן רצו להשיב את נפשם במי חכמת הנסתר, ויצאה בת קול להזהירם שלא יעסקו בנסתר לפני שימלאו את כריסם בחכמת הנגלה.

*

מאמרים של רבה בר בר חנה כשהלכו הוא וחביריו במדבר:

ואמר רבה בר בר חנה: זימנא חדא, הוה קא אזלינן במדברא, וחזינן הנהו אווזי, דשמטי גדפיהו משמניהו, וקא נגדי נחלי דמשחא מתותייהו: פעם אחת הלכנו במדבר וראינו את אותם אווזים, שהיו שמינות כל כך, עד שהנוצות שלהן היו נופלות, ומתחת לאותן אווזים היו זורמים נחלים של שמן.

אמינא להו: אית לי בגוייכו חלקא לעלמא דאתי: שאלתי אותם - האם יש לי בכם חלק שאזכה לקבל אותו בעולם הבא?

חדא דלי לי גדפא, וחדא דלי לי אטמא: אווז אחד הגביה לי כנף, והשני הגביה לי ירך. לרמוז ל: זה יהיה חלקך לעתיד לבא.

כי אתאי לקמיה דרבי אלעזר אמר לי - עתידין ישראל ליתן עליהן את הדין: כשבאתי לפני רבי אלעזר וסיפרתי לו מה שראיתי, האו אמר לי שעתידים בני ישקראל לתת את הדין על כך, לפי שבחטאם מתעכב משיח מלבא, ואווזים אלו מצטערים מחמת שומנם.

כתב הריטב"א: ההוא אווזי דשמטי גדפייהו משמנייהו הם מלכות אדום וישמעאל, ועתידות לחזור ולקרוא בשם ה' לימות המשיח, מי שישאר מהם. ומפני שגלותינו מעכב תשובתם, אנו עתידין ליתן עליהם את הדין.

ובמהרש"א פירש מאמר זה על השגת החכמה [ראה ברכות נז א הראה אווז בחלום יצפה לחכמה], ותענוג נפשי רוחני - נהרא דמשחא, שיזכו בו לעתיד לבא, והאווזים הראו לו שאי אפשר לזכות בתענוג רוחני זה, על ידי חכמה בלבד, אלא בצירוף מעשים טובים, על כן חדא דליא גדפא כנגד הידים, וחדא דליא אטמא - כנגד הרגלים ללכת בדרך טובים. אבל הרשעים שאינם עושים מעשים טובים, ו"אוכלים" את ה"אווזים" האלו עתידיים ליתן על כך את הדין.

וראה עוד במהר"ל שפירש מאמר זה על השכר הרוחני שיזכו לו לעתיד לבא. [והמשיל אותו בעוף שאין בו כבידות חמרית כל כך שהרי פורח באויר, ועוף זה עומד במדבר - מקום שמסולק מכל הדברים החמריים, ועל כן כל מתנות טובות שנתן הקב"ה לישראל מן המדבר הן, כמו שאמרו בשיר השירים רבה על קרא ד"מי זאת עולה מן המדבר"].

*

ואמר רבה בר בר חנה: זימנא חדא הוה קא אזלינן במדברא, ואיתלוי בהדן ההוא טייעא, דהוה שקיל עפרא ומורח ליה, ואמר: הא אורחא לזוכתא פלן, והא אורחא לזוכתא פלן: פעם אחת הלכנו במדבר והתלווה אלינו סוחר ישמעאלי, שהיה לוקח עפר ומריח אותו ואומר: זו הדרך למקום פלוני, וזו הדרך למקום פלוני].

אמרינן ליה - כמה מרחקינן ממיא? ואמר לן הבו לי עפרא: שאלנו אותו: כמה אנו רחוקים ממקום שיש בו מים? והוא אמר לנו תנו לי עפר להריח בו!

יהיבנן ליה ואמר לן תמני פרסי: נתנו לו עפר, הוא הריח בו ואמר לנו 8 פרסאות.

תנינן ויהינן ליה, אמר לן דמרחיקנן תלתא פרסי: אחרי שהתקדמנו בדרכינו, חזרנו והבאנו לו עפר, לדעת כמה אנו רחוקים עתה ממקום שיש בו מים. והוא אמר לנו שאנו רחוקים ממקום שיש בו מים, רק 3 פרסאות.

עדיין היה מקום לחשוב, שאולי הטייעא משקר, וכלל אינו יודע כמה אנו רחוקים מן המים. או שהוא יודע להבחין בזה על פי חישוב זמן הנסיעה וכיוצא בו. ולכן -

אפכית ליה, ולא יכילית ליה: הפכתי לו את העפר הזה בעפר הזה, לנסות אותו אם אכן הוא בקי כל כך, להבחין מתוך העפר בלבד, כמה המרחק בין המקום שממנו בא העפר לבין המים. ולא הצלחתי ל"נצח" אותו, כי הטייעא ידע להבחין היטב בין עפר זה לעפר זה, ולומר כמה רחוק מקומו של העפר ממים.

ביאר הריטב"א: המעשה הזה של הטייעא שמריח את הקרקע הוא דבר טבעי. ואף על פי כן יש בו משל, כי אדם שמודד בוחן ובודק את אורחות חייו זוכה ומקבל פני שכינה.